

(IDEC-IULA, UPF) que s'ofereix en castellà, dirigint tres projectes de recerca competitiu, i participant en més d'una seixantena de casos judicials. Com a prova de la magnitud de la seva contribució, l'any 2009 el ForensicLab va rebre el premi del Consell Social de la UPF a la transferència de coneixement en la modalitat de Ciències Socials i Humanitats, i més recentment, el 2011, la Maite va ser escollida presidenta de la *International Association for Forensic Linguists* (IAFL) per la comunitat de lingüistes forenses d'arreu del món, que reconeixien així el seu lideratge internacional en aquesta disciplina.

Però Turell no només va contribuir a l'acadèmia amb la seva recerca científica i la difusió del seu coneixement a les futures generacions. També va voler millorar les estructures i el funcionament de la universitat, i prendre les decisions necessàries per materialitzar els seus objectius. En aquest sentit, va tenir diferents càrrecs acadèmics i institucionals a la Universitat Pompeu Fabra, com els de secretària general (1999-2001), delegada del rector per a la Coordinació de Centres Docents Adscrits (1998-2001) i directora de l'Institut Universitari de Lingüística Aplicada (2004-2006), ajudant així la UPF a consolidar-se com una de les universitats més prestigioses, i a l'IULA com un institut de recerca en lingüística aplicada de referència. Com a prova de la seva dedicació acadèmica a tots els nivells, l'any 2007 la UPF li va concedir el premi per la seva contribució a la universitat en les àrees d'ensenyament, gestió, representació institucional i recerca.

El seu afany per la transmissió de coneixement a través de la docència i de la producció científica van acompanyar la Maite fins al final. El dia abans d'ingressar a l'hospital per última vegada, estava fent classe de detecció de plagi als alumnes del màster en Lingüística Forense. I uns mesos abans, li havien aprovat un nou projecte competitiu que s'havia de desenvolupar al ForensicLab. Aquesta força que l'empenyia, la va trobar en la convicció que els seus col·laboradors i deixebles continuarien amb la mateixa professionalitat, rigor científic i passió que els va saber transmetre.

Raquel CASESNOVES FERRER
 Institut Universitari de Lingüística Aplicada
 Universitat Pompeu Fabra
 Núria GAVALDÀ FERRÉ
 Institut Universitari de Lingüística Aplicada
 Universitat Pompeu Fabra

JAUME POMAR LLAMBIAS
 (1943-2013)

Jaume Pomar Llambias va néixer a Palma el 29 de juliol de 1943. Una part de la seva infantesa va transcórrer al poble de Biniali, que en la seva obra apareix transformat amb el nom de Mosafat. Era nét del poeta i escriptor modernista Jaume Pomar i Fuster, del qual va traduir al català *Assaig històric sobre el desenvolupament de la instrucció pública a Mallorca* (1990), un llibre bàsic per conèixer la història de l'educació a l'illa. Va cursar periodisme (1973) a Barcelona i, fruit d'aquests estudis, va elaborar una tesina sobre *Nova Palma* (1898), una revista modernista mallorquina. Aquest treball fou publicat amb el títol de *L'aventura de «Nova Palma»* (1976) i es pot considerar una de les investigacions pioneres tant sobre les publicacions periòdiques a Mallorca com sobre el modernisme illenc.

Pomar va exercir el periodisme en diversos diaris i revistes —tot fent de redactor, columnista, crític literari i artístic, reporter, entrevistador...—; fou cap de premsa del partit Unió Democràtica de les Illes Balears (1977) i del Govern Civil de les Balears (1983-84); va ésser col·laborador de Televisió Espanyola (1974); treballà com a redactor del suplement sobre la Guerra civil que publi-

cà el diari *Baleares*; etc. Però després abandonà aquesta professió per exercir com a funcionari de l'administració pública, feina que ocupà sobretot en diversos departaments autonòmics d'afers culturals. Els darrers anys abans de jubilar-se fou arxiver-bibliotecari de la Casa Museu Llorenç Villalonga a Binissalem, càrrec molt adient a la seva trajectòria, atès que, com explicarem a continuació, fou un dels principals estudiosos i traductors del novel·lista mallorquí.

Va morir l'11 de juliol de 2013, víctima d'un càncer que patia des de feia una llarga temporada.

L'assaig

Un dels caires de l'aportació de Jaume Pomar com a escriptor és el gran nombre d'assajos que va publicar. A més de *L'aventura de «Nova Palma»* (1976), cal destacar les obres següents: *Bartomeu Rosselló Pòrcel, vida i obra* (1966); *Raimon* (1983), en castellà, sobre el cantautor del País Valencià; *Pere Nicolau, l'arquitectura transforma la realitat* (1999), una entrevista-assaig sobre aquest arquitecte mallorquí; *Vint pintors de Mallorca* (2003), que reuneix escrits sobre Joan Miró, Pere Quetglas "Xam", Joan Bennàssar, Joan Roca Fuster, Pau Fornés, Miquel Rivera Bagur, Aligi Sassu, Juli Ramis, etc.; i, finalment, *Quatre veus de la literatura contemporània* (2012), on parla de Llorenç Villalonga, Guillem Frontera, Bartomeu Fiol i Lluís Maicas.

Tanmateix, d'entre l'extensa obra assagística de Jaume Pomar destaquen de manera preeminent els seus estudis sobre Llorenç Villalonga. Una part d'aquesta labor ha consistit en la recopilació de material, sobretot de cartes i d'articles, tot posant a la llum una gran part de textos inèdits. L'altra s'ha centrat sobretot en l'estudi dels aspectes biogràfics del novel·lista mallorquí. Entre els primers cal destacar els volums *Primera aportació a l'epistolari de Llorenç Villalonga* (1984), *Cartes i articles. Temps de preguerra 1914-1936* (1998) i *333 cartes de Llorenç Villalonga* (2006). Quant al segon vessant, sobresurt la monumental biografia de Llorenç Villalonga *La raó i el meu dret* (1995) i el llibre *Llorenç Villalonga i el seu món* (1998). A més, va reunir diversos articles sobre l'autor de *Bearn* als aplecs *El meu Llorenç Villalonga* (1995) i *A la recerca de Llorenç Villalonga* (2001).

A *Primera aportació a l'epistolari de Llorenç Villalonga* va reunir trenta-quatre cartes que l'autor de *Mort de dama* havia enviat a Pomar entre 1963 i 1974. A *Cartes i articles. Temps de preguerra (1917-1936)* va aplegar una part de l'epistolari de Llorenç Villalonga i una selecció dels seus articles publicats abans de 1936. A *333 cartes* va editar la correspondència del novel·lista adreçada des de 1919 fins a 1977 a seixanta-tres corresponents diferents, entre els quals destaquen Joaquim Verdager i Jaume Vidal Alcover. Tots aquests epistolaris —que, tant per la quantitat com pel valor de les lletres aplegades, constitueixen una contribució única— ens forneixen nombroses dades sobre la vida i l'obra de l'autor de *Bearn* i sovint ens permeten aprofundir en la complexa ideologia de Villalonga.

Com hem dit, l'obra més important de Jaume Pomar sobre Llorenç Villalonga és *La raó i el meu dret*. Consta de vint capítols —més alguns apèndixs que recullen les fonts orals i bibliogràfiques utilitzades—, en els quals Pomar ens presenta la biografia completa de Villalonga a partir d'una barreja d'erudició i de recreació literàries. La immensa quantitat d'informació, procedent tant de materials inèdits com de fonts orals, que Pomar hi va utilitzar fa que aquest llibre sigui indispensable per a l'estudi del novel·lista mallorquí. A *Llorenç Villalonga i el seu món* Jaume Pomar va reunir un abundant fons gràfic sobre Villalonga, que va acompanyar d'uns textos, no exclusivament divulgatius, sobre la vida i sobre cada una de les obres del novel·lista mallorquí. El llibre s'estructura en dues grans parts, que gairebé semblen dues obres autònomes: la primera és una «Biocronologia», que sintetitza les dades biogràfiques del nostre escriptor; i la segona, titulada «Llorenç Villalonga i la seva obra», se centra en el comentari de cada una de les obres del mestre, tot referint-se a aspectes com la gènesi dels llibres, el procés d'escriptura i de publicació, les diver-

ses edicions i les traduccions a altres idiomes. *Llorenç Villalonga i el seu món* és una obra d'interès tant per als estudiosos com per a un públic més general.

El meu Llorenç Villalonga reuneix textos diversos de Jaume Pomar, molts dels quals reflecteixen la relació personal que va tenir amb l'autor de *Mort de dama*. En altres, Pomar investiga aspectes concrets de la biografia villalonguiana, com la participació del novel·lista a la revista *Brisas*, les cartes a Eleanor Sackett o ens introdueix en el nucli del pensament i de l'obra villalonguiana. Sota el títol proustià de *A la recerca de Llorenç Villalonga* va aplegar un material força heterogeni: des d'importants aportacions a aspectes de la biografia i de l'obra de Villalonga a escrits breus de caràcter divulgatiu, més tost puntuals o polèmics. Poc abans de morir, tenia en projecte la publicació d'un nou llibre amb diversos treballs villalonguians dispersos o inèdits.

Les traduccions

En segon lloc, ens hem de referir a la tasca de Jaume Pomar com a traductor, que sobretot ha consistit a passar del català al castellà obres de diversos autors. Hi destaquen les seves versions dels poetes Bartomeu Rosselló-Pòrcel, Miquel Costa i Llobera, Maria Antònia Salvà, Josep M. Llompart i Antoni Vidal Ferrando, entre d'altres. També va fer la traducció al castellà de molts dels seus poemes, com els que publicà al volum *Historia personal* (2005). A més, hem de recordar les obres de Llorenç Villalonga que ha traduït al castellà: *El ángel rebelde* (1969), *Las tentaciones* (1970), *Despropósitos* (1974), *La novela de Palmira* (1975) i *Todos los cuentos* (1988). Igualment, entre d'altres treballs d'aquest tipus, és autor de la traducció de l'antologia de relats breus d'autors actuals *El cuento en las Baleares* (2010) i de la versió catalana de l'assaig de Juan Pedro Quiñonero *De la inexistencia de España* (2007).

La narrativa

Tot i que d'una manera més puntual, Jaume Pomar també va conrear la prosa narrativa de creació. Destaca sobretot un llibre de narracions, *Un dia o altre acabaré de legionari* (1988), amb el qual va obtenir el Premi Joan Santamaria 1987. Conté tres relats, que destaquen per un humor àcid i per la recreació del llenguatge, la qual cosa en alguns moments el du a incorporar fins i tot formes d'argot. En el terreny de la narrativa per a joves, però amb un propòsit de denúncia, va treure a la llum la novel·la breu *En Josep J., xueta* (2001), sobre la marginació que han patit a Mallorca els descendents dels jueus conversos. Ja més en l'àmbit de la prosa autobiogràfica, és autor dels volums *El temps que fugí* (1997) i *Temps inconjugable* (2001), que destaquen per la bellesa de la seva prosa.

La poesia

La poesia va ésser la principal faceta a la qual Jaume Pomar es va dedicar i en què va excel·lir. Es va donar a conèixer amb un primer llibre titulat *Tota la ira dels justos* (1967), que obtingué el premi Ciutat de Palma 1966 i que es publicà a la col·lecció «La Sínia», de l'editorial Daedalus, que aleshores dirigia ell mateix conjuntament amb Guillem Frontera. Anys més tard, des del 1997, va tornar a dirigir una col·lecció de poesia que, en record de l'anterior, es va dir «La Sínia del Tall». Ara bé, el seu primer poemari era una *plaquette* titulada *Amb la mort, amorosament*, que va aparèixer el 1969. *Tota la ira dels justos* s'inscriu plenament en l'estètica del realisme històric, encara que ja s'hi entreveuen molts dels temes i de les constants de la poesia del nostre autor. Així, al po-

ema «Poètica», tot seguint els pressupòsits del programa realista, hi compara la poesia a la trobada del ferro i de la pedra, una arma que altre temps fou emprada pels «salvatges de la nova civilització, / com a clau de portes tancades / o com a espasa de foc redemptor.» El tema social impregna bona part de les seves composicions, amb referències a la dictadura de Franco i a la intenció de lluitar amb la paraula. Entre d'altres, s'hi detecta una influència de *La pell de brau*, de Salvador Espriu, sobretot a partir d'alguns motius com la sang, el ca, els mots, etc. Tot i això, alguns poemes també revelen la influència de Blai Bonet. El poeta s'interroga sobre els grans conceptes en què es basa la societat: Déu, els ideals, les repressions, el conflicte entre el jo i la societat, la convivència, l'explo-tació dels pobres, el tema d'Espanya, etc. I hi exposa la idea que la poesia ha de ser una eina al servei de les causes més nobles, tot refusant tota casta d'esteticisme:

Per això i també perquè poesia
no pot ser una masturbació
d'ànimes flonges que entre mots s'ajeuen
del cansament que porten pel camí
a l'ombra d'oliveres i d'ullastres.

Ara bé, Pomar no bandeja altres temes, com el pas del temps, l'amor, el desamor, l'amistat, la comunicació o la desolació existencial. Juntament amb el realisme, i influït per la lectura de Jean Paul Sartre, assumeix també l'existencialisme. La seva adscripció al realisme tampoc no implica cap refús de la poesia sotmesa al rigor formal, amb una mètrica precisa, tret que caracteritza «Poemes a Michelle», la tercera part del llibre. De fet, la poesia de Jaume Pomar mai no deixarà de costar el compromís i alhora, amb el pas dels anys, anirà aprofundint en el cultiu de la forma i en el treball rigorós del llenguatge.

A *Tota la ira dels justos* va seguir un llibre, *Com fulles arrencades d'un calendari* (premi Blanquerna de les Joventuts Musicals de Manacor 1969), que va restar definitivament inèdit. S'obre aleshores una etapa de silenci de deu anys. El 1979, amb l'aparició d'*Història personal* (Premi Ciutat de Palma 1970), Pomar va reprendre la poesia. El títol ja ens fa veure que encara es troba en l'òrbita del realisme històric, tot i que el poemari va sortir al carrer, a causa del retard en la publicació, en un moment en què el realisme ja es considerava superat. Ara bé, *Història personal* és un dels llibres de poesia més interessants i més madurs que la moda realista va produir en la poesia de les Balears. Pomar hi demostra una gran capacitat per sintetitzar la realitat externa amb la realitat subjectiva, ja que la història personal i la història col·lectiva són paral·leles i, alhora, inseparables. Una idea que retrobarem en els seus llibres posteriors. Hi ha encara una dura denúncia, que es genera a partir, no d'unes idees teòriques o alienes, sinó des de la pròpia experiència individual. En els seus versos el poeta denuncia l'alienació de l'individu en la societat moderna, la repressió exercida pel nacionalcatolicisme, la castellanització a què ens han sotmès, la destrucció de la societat rural, la mentida dels falsos ideals, el problema de les desigualtats socials, la marginació dels xuetes, etc. Però també hi apareixen la solitud, l'angoixa, el fracàs vital de l'home contemporani, la pèrdua de la infantesa, la rebel·lia i l'inconformisme...

Després d'*Història personal*, tornaren passar alguns anys fins que Pomar va treure a la llum nous llibres de poemes. A partir d'aquest moment, però, els seus poemaris aparegueren amb una major freqüència o periodicitat, sense uns lapses tan llargs entre el moment de l'escriptura i els de la publicació. El 1987 surt al carrer *Carisma del desert*, que suposa un canvi d'orientació respecte dels títols anteriors, que consisteix en l'abandonament de l'estètica realista i l'influx del postsimbolisme. La preocupació pels aspectes formals i pel llenguatge és molt major que abans: així, empra metres com el decasíl·lab o l'alexandrí. Ara bé, segueix amb temes que ja havíem trobat en els llibres anteriors: el pas del temps, l'amor, la solitud, la paraula com a única pàtria vertadera... El

poeta no renuncia a la lluita ni al compromís, que ara s'orienta sobretot envers la necessitat de descobrir la veritat. El llenguatge, però, és més suggestiu, menys directe, més irònic i distanciat, i més simbòlic o, fins i tot, en alguns moments, pràcticament surrealista.

Elegies (1987) representa la maduresa de Jaume Pomar com a poeta. En aquest llibre, que va obtenir el Premi Ciutat d'Elx, reflexiona sobre el pas del temps. Passat, present i futur esdevenen tres incògnites que vol investigar mitjançant la poesia. La vida es presenta com un joc en què sempre es perd, atès que veu l'existència com una lluita solitària contra les ombres. Únicament la paraula pot tenir poders màgics que ens desvetllin altres realitats a les quals som insensibles. Però tampoc no s'ha esvaït la seva rebellia davant la injustícia del món, una característica constant de la personalitat de Pomar.

Imatge de la por (premi Grandalla 1987) va aparèixer el 1988. Ara la unitat formal és absoluta: construït prenent com a base el nombre set (set parts de set poemes cadascuna), tots els poemes estan escrits en versos alexandrins sense rima. Pomar no estalvia esforços al lector i en alguns moments frega quasi bé l'hermetisme. El poeta aprofundeix en els que són els seus temes de sempre (la por, el desig de viure, el pas del temps...) per lliurar-se a una recerca personal a través de la paraula: «Recupero els meus mots / per dir només allò que sempre he volgut dir». Hi podem detectar un major pessimisme que en els llibres anteriors, ja que ens presenta la vida com una lluita contra el no-res, abocada al fracàs. Això no obstant, la poesia és l'únic que pot fer possible el «retorn a casa»: al passat, a la infantesa, a la felicitat perduda... i, per tant, la reconciliació del jo amb el món.

Amb *Les quatre estacions* (Flor Natural dels Jocs Florals de Barcelona 1988; 1991) el pas del temps centra aquest llibre que, com suggereix el títol, adopta una estructura musical. Hi combina els versos decasíl·labs amb els alexandrins, per bastir una reflexió sobre el pas de la vida i el poder destructor del temps. La ciutat, Palma, inseparable del poeta, esdevé un rerefons constant, comparable al passat de què el poeta no pot escapar: això és, la seva infantesa en una postguerra de fam i d'odi. Aquí es clou un primer període de la poesia de Jaume Pomar, que restà resumit a l'antologia *Retorn a casa* (1992).

El 1992 Jaume Pomar obté el premi Miquel de Palol amb *Frontissa* (1993), on assumeix tècniques quasi avantgardistes: poemes en prosa, calligrames, tractament oníric... I, sobretot, hi crea un *alter ego*. Frontissa, figura en part inspirada en el *Péndulo* de Tòfol Serra. Frontissa representa l'home que se sent marginat a la seva terra, que és refusat pel seu afany de llibertat i per la seva actitud insubornable, que sent la impotència davant un món injust... Aquest sentiment d'ésser un exiliat a la pròpia terra i entre els seus companys i coterranis presidirà la seva producció poètica des d'aquest moment fins als últims dies. Els llibres següents, *Llavis de marbre blanc* (1992) i *La Sínia de les Hores* (1997), es caracteritzaran per un treball encara més intens de la forma i per fer de la poesia una reflexió sobre l'existència humana, en què domina l'escepticisme. A *Llavis de marbre blanc* adopta el distanciament que li proporciona l'ús de la segona persona, tècnica amb la qual el poeta va recorrent moments de la infantesa i ens parla de la por, de l'amor i, també, del fracàs de la seva inserció amb els altres: «T'immoles quan vols assumir els altres / en un dolor de tots, feixuga càrrega.» A *La Sínia de les Hores* la reflexió es fa a partir de la combinació de poemes en versos decasíl·labs sense rima i de les tanka.

Amb *La Sínia de les Hores* Pomar havia anunciat que cloïa la seva obra poètica. Això no obstant, poc més de deu anys més tard encara hi tornarà en una darrera fase que ens donarà quatre poemaris més, que destaquen per la maduresa i la potència de la seva paraula. Són *L'illa i el silenci* (Premi Internacional de Poesia Màrius Sampere 2008; publicat en versió catalana i castellana de l'autor, 2009), *Bolla negra* (2010), *Llibre de l'exili* (2011) i *Cants de Montalt* (Premi P. Miquel Colom d'Inca 2012). El 2008 havia tornat a elaborar una nova antologia de la seva poesia, que du el títol de *Diamants dins la cendra*, que en certa manera era un anunci d'aquest últim retorn. En realitat, tot i el lapse que separa aquests darrers llibres dels anteriors, no hi ha un canvi ni d'estètica ni

de pensament. Pomar ens ofrena una poesia que consisteix en unes intenses reflexions que, generalment, ens presenta en forma de tongades de versos decasíl·labs sense rima. Tal volta s'hi incrementa —amb més duresa, això sí— la crítica del poeta envers la situació actual del món cultural català, que el du a situar-se'n volgudament als marges. Antoni Vidal Ferrando ho explica amb aquestes paraules al pròleg a *Llibre de l'exili*:

Després de publicar *La Sínia de les Hores* (1997), Jaume Pomar havia pensat que, amb aquest llibre, deixava tancada l'obra en vers. Per altra part, la realitat d'aquests últims anys no havia parat d'afegantar les ombres del seu escepticisme. «Moltes coses m'han cridat al silenci i poques a fer sonar la veu», declarava no fa gaire, en una entrevista de premsa, on, endemés, denunciava sense embuts l'escàndol que presideix l'actual panorama de la literatura catalana, «cau de caïnismes, subjectivitats, mangarrufes institucionals i de premis...» Paradoxalment, barrats tots els camins («...mentre neva / en el [...] cor i cau pena sense treva»), no li quedava altre recurs que convertir en material poètic l'extensió del desànim que no el deixava escriure.

Encara que només fos per relatar que un àngel pervers, amb una espasa de foc, l'havia anat expulsant de tots els paradisos. Cap alba, cap color, cap miratge, cap vol de papallona, cap rastre d'innocència, cap principi moral que no hagi estat contaminat. La injustícia, l'ambició, la vulgaritat, la hipocresia convertides en moneda de canvi. Com més va, més fàcil és prendre consciència de la nostra inevitable condició d'apàtrides. «Àrid país que segueix el futur, / ets un exili calculat i dur, / me'n vaig de tu per fer el meu camí», no pot evitar d'escriure Pomar. Evidentment parla de Mallorca. Però també de la vida.¹

La sensació de ser un marginat per no acceptar unes regles del joc arbitràries i injustes, imposades pels que dirigeixen els mecanismes poder, i la denúncia de la injustícia constant al llarg de la història domina tots aquests poemaris. Per exemple, a *L'illa i el silenci* la identitat personal i la identitat col·lectiva corren paral·leles i es confonen davant l'amenaça imminent i comuna de la destrucció:

Quan tot era possible la nit deia
que hi ha un perill de viure: el vell costum
de morir sense saber quina senyera
onejarà en la terra devastada.

A *Bolla negra* elabora tot un aplec de poemes llargs centrats en personatges del passat, reals o literaris, que han viscut en pròpia carn la intolerància i la infàmia de la societat. El mateix recurs apareix en alguns dels sonets de *Llibre de l'exili* on, com el títol ens indica, és omnipresent la consciència d'haver estat injustament expulsat del paradís. És, per exemple, el que ens diu, tot prenent prestat un títol de Robert Graves, en aquestes dues estrofes del sonet «Adéu a tot això»:

Diré adéu a tot amb la innocència
perduda, sí, però altiu com la Serra
defensaré la veritat que enterra,
jorn rere jorn, almuds d'indiferència.

Perquè fa mal, aquest odi de Déu
damunt la meua vida, com un greu
impost absurd pel delictes de néixer.

1. Antoni VIDAL FERRANDO: «*Llibre de l'exili* o el retorn impossible a Mossafat» pròleg a *Llibre de l'exili*, de Jaume POMAR (Pollença: El Gall, editor, 2011), p. 14-15.

Finalment, a *Cants de Montalt*, com en una espècie d'inventari final de la seva vida, el poeta s'acara amb la mort, que veu propera («Camí cap a la mort que ve de cara / sense antifaç ni vestit d'arlequí»), i constata la roïnesa del país i del temps que li ha tocat viure:

Ara ets el marmessor d'un heretatge
enverinat, d'un patrimoni estèril,
d'un poble sense fe, sempre a la baixa
com la moneda més devaluada.

Amb *Cants de Montalt*, el darrer llibre que va publicar, la mort va cloure l'obra de Jaume Pomar. Tots aquests llibres de diferents gèneres fan palès que el nostre escriptor va dur a terme una obra extensa i valuosa, elaborada amb una tenacitat incansable, fruit de la vocació irrenunciable que sempre va sentir per la literatura, a la qual havia convertit en el seu refugi i en la seva autèntica pàtria.

Pere ROSSELLÓ BOVER
Universitat de les Illes Balears

WILLY BAL
(1916-2013)¹

Avec le décès de Willy Bal, c'est un des derniers romanistes belges de l'âge d'or qui disparaît, au terme d'une longue vie scientifique multiple, généreuse et riche en découvertes et en contacts. Contacts, voilà bien un mot qui résume à lui seul sa carrière scientifique.

Willy Bal est né le 11 août 1916 dans le petit village rural de Jamioulx, au sud de la grande ville industrielle de Charleroi, fils unique de parents modestes. Un village qu'il n'oubliera jamais, puisqu'après en avoir fait le sujet de sa thèse de doctorat et l'objet de plusieurs études dialectologiques, il fera également de son parler le véhicule privilégié de son œuvre littéraire, avant d'y revenir pour y mourir le 18 août 2013 et d'y être enterré.

Après de solides études secondaires chez les Jésuites à Charleroi, il entreprend à 17 ans son cursus universitaire en philologie romane à l'Université catholique de Louvain; il y a comme maître Alphonse Bayot, hennuyer comme lui, qui l'encourage à entamer l'étude du parler de son village. Cette même année, il remplit à Jamioulx le questionnaire de Jean Haust pour le futur *Atlas linguistique de la Wallonie*, dont il sera le plus jeune témoin. En juillet 1937, il est promu licencié en philosophie et lettres, avec un mémoire portant sur la morphologie du parler de Jamioulx. Il enchaîne directement avec une thèse de doctorat qu'il réussit à boucler en un an tout en travaillant à mi-temps comme bûcheron. Cette thèse, soutenue le 16 juillet 1938, alors qu'il n'a que 22 ans, obtient la plus grande distinction avec les félicitations du jury et elle est couronnée l'année suivante par l'Académie royale de langue et de littérature françaises de Belgique; une partie sera publiée en 1949 sous le titre de *Lexique du parler de Jamioulx*.

Willy Bal ne peut malheureusement pas continuer sur sa lancée et profiter de sa précocité scientifique: service militaire en 1938, mobilisation en 1939, guerre en 1940, captivité en Allemagne jusqu'en 1945 s'enchaînent tragiquement pour lui voler ses plus belles années.

De retour de captivité, en janvier 1946, Willy Bal épouse Anita Lefèvre, qui lui donnera sept enfants; elle sera une compagne de tous les instants, le soutenant dans ses travaux de recherche

1. Cette notice biographique reprend partiellement la notice consacrée à Willy Bal dans *Langues et cultures: mélanges offerts à Willy Bal*. 1.1. *Dialectes gallo-romans et français régionaux*, Louvain-la-Neuve, Cabay, 1984, p. 5-12.